

ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСІБ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Т. Ф. Спорши

Херсонський державний університет, tanjagarant2602@gmail.com

Науковий керівник: кандидатка психологічних наук, доцентка

Н. І. Тавровецька

Вивчення особливостей агресивної поведінки у підлітковому віці має велике значення в сучасному суспільстві з різних перспектив. По-перше, дослідження даної тематики є важливим з точки зору соціальної взаємодії, оскільки агресивна поведінка може впливати на стосунки з ровесниками, вчителями, сім'єю та іншими членами суспільства. Крім того, такі стратегії можуть провокувати серйозні наслідки для здоров'я та безпеки як самого підлітка, так і його оточення.

Психологічний аспект також важливий, оскільки агресивна поведінка може бути ознакою психічних проблем або негативних емоційних станів, які потребують уваги та підтримки. Розуміння причин та факторів, що спричиняють агресію, допомагає розробляти ефективні стратегії попередження та інтервенції.

Також важливо враховувати соціальну інтеграцію підлітків, оскільки агресивна поведінка може ускладнити їхнє спілкування та взаємодію з іншими людьми, а також може призвести до проблем у взаємині з родиною та шкільним середовищем.

На думку М. К. Кременчуцької та Н. Р. Жиліч: «Агресивність – стійка риса особистості виражається у готовності до агресії, а також у схильності сприймати та інтерпретувати поведінку іншого як ворожу. У силу своєї стійкості та входження до структури особистості агресивність здатна визначати загальну тенденцію поведінки» (Кременчуцька М. К., Жиліч Н. Р.) [3].

Н. Б. Литвинчук і Н. М. Мельниченко вказують на те, що агресивність включає кілька ключових складових. Перша – когнітивна складова, яка означає здатність особи розуміти та оцінювати ситуацію, що призводить до агресивного стану (Литвинчук Н.Б., Мельниченко Н.М.) [4].

Друга складова – емоційна, яка включає у себе відчуття суб'єкта, такі як гнів, ворожість, роздратованість та інші негативні емоції. Подібні емоційні стани можуть бути основою для прояву агресивності (Литвинчук Н.Б., Мельниченко Н.М.) [4].

Нарешті, вольова складова відноситься до визначення та наполегливості суб'єкта у досягненні своєї мети, що означає, що особа може проявляти агресивну поведінку, щоб досягти своїх цілей, навіть якщо це потребує значних зусиль або виявляється шкідливим для інших (Литвинчук Н.Б., Мельниченко Н.М.) [4].

У відповідності до результатів праці С. М. Дмитрієвої і О. Б. Карпович визначається два основних види агресивності (Дмитрієва С. М., Карпович О. Б.) [1]:

1. Здорова агресивність – розглядається як нормальна та природна реакція організму на стрес або виклик, що може виявлятися у вигляді захисту себе чи інших, виявлення конкурентоспроможності, а також як реакція на негативні обставини. Здорова агресія може бути корисною, коли вона контролюється та виражається в адекватних ситуаціях, не призводить до фізичного чи емоційного травмування, та допомагає особистості досягати своїх цілей та протистояти життєвим викликам.

2. Вроджена агресивність – розглядається як більш вроджена чи вбудована в особистість, що може бути пов'язана з генетичними чи біологічними факторами, а також формуватися під впливом навколишнього середовища. Вроджена агресія часто характеризується неадекватними реакціями на стрес, недоліками у контролі емоцій та виразності поведінки, що може вести до конфліктів, насильства та інших негативних наслідків.

У підлітковому віці виявлення агресивності може бути результатом різних психологічних особливостей та впливових чинників. Потреба у самовираженні та встановленні ідентичності спонукає підлітків до прояву агресивності як способу виразити себе та встановити свої межі. Оточуюче середовище, таке як сім'я, ровесники, шкільне середовище та медіа, також має великий вплив, спонукаючи до агресивної поведінки через небажане оточення або моделі агресивної поведінки (Дмитрієва С., Мачушник О.) [2].

Емоційні та соціальні проблеми, такі як низька самооцінка чи відчуття відчуженості, також можуть викликати агресивну реакцію на внутрішні конфлікти. Крім того, навчання та моделювання поведінки грають свою роль у формуванні агресивних реакцій, особливо у взаємодії з агресивними моделями.

Для проведення дослідження з метою виявлення особливостей агресивної поведінки підлітків нами було використано: тест агресивності (опитувальник Л.Г. Почебут) для визначення рівня агресивних проявів у повсякденному житті; методику діагностики схильності особи до конфліктної поведінки К. Томаса (адаптація Н.В. Грішиної) для виокремлення домінуючих стратегій особистості у конфліктних ситуаціях; методику визначення стресостійкості та соціальної адаптації (Д. Холмса, К. Раге) для дослідження рівня опірності стресу. В опитуванні брали участь 45 підлітків, учні шкіл з Херсонської, Одеської, Миколаївської, Полтавської, Київської та Вінницької областей.

За отриманими результатами виявлено, що найбільш поширеними типами агресивної поведінки є: агресія у формі фізичної атаки або застосування предметів (46,7%), агресія у вербальній формі, яка включає образи, погрози тощо (44,4%), а також емоційна агресія, пов'язана з вираженням негативних емоцій та висловленням гніву (28,9%). Досліджуючи стратегії поведінки під час конфліктів, встановлено, що найбільш поширеними патернами є співпраця, пристосування та компроміс. Отримані результати дозволили нам визначити, що 42,2% респондентів мають середній рівень опірності стресу, що означає, що особи проявляють певну ефективність у впорядкуванні зі стресом, але можуть потребувати додаткового часу для відновлення після стресових ситуацій.

На основі проведеного дослідження та застосування коефіцієнта кореляції Пірсона ми встановили кілька важливих зв'язків між досліджуваними параметрами:

1. Особи з високим рівнем фізичної агресивності мають тенденцію обирати конкурентну стратегію поведінки під час конфліктів ($r=0,65$), у той час як конкуренція у конфліктних ситуаціях супроводжується низьким рівнем опірності стресу ($r=0,59$).
2. Особи, які схильні до предметної агресивності, частіше обирають стратегію уникнення у конфліктних ситуаціях ($r=0,72$).
3. Респонденти, які вибирають компроміс у разі конфлікту, мають високий рівень стресостійкості ($r=0,55$).

На основі виявлених кореляційних зв'язків можемо зробити висновок, що підлітки з вираженою агресивною поведінкою можуть мати низький рівень опірності до стресу та зазнають труднощів у вирішенні конфліктних ситуацій, що може вказувати на їхню нестабільність або нездатність адаптуватися до стресу та конфліктів, що ускладнює їхню участь у спільноті та вирішення проблем.

Отже, подальші дослідження теми можуть охоплювати кілька ключових напрямків. Один з них – вивчення механізмів формування агресивної поведінки, включаючи генетичні, біологічні, соціальні та культурні впливи. Другий напрямок – розробка та впровадження стратегій попередження та інтервенції для зменшення агресивності та підтримки позитивного розвитку підлітків.

Література:

1. Дмитрієва С. М., Карпович О. Б. Діагностика детермінант агресивності молодших школярів як умова підвищення компетентності спеціаліста. Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи. 2015. С. 42-45.
2. Дмитрієва С., Мачушник О. Підліткова агресивність та шляхи її корекції. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. №1. 2018. С. 108-117.
3. Кременчуцька М. К., Жиліч Н. Р. Агресивність у системі особистісних чинників вибору механізмів психологічного захисту під час воєнних подій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. №3. 2023. С.13-19.

4. Литвинчук Н.Б., Мельниченко Н.М. Агресивність молодших школярів як соціально-психологічна проблема. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*: зб. наук. пр. К. : Національний авіаційний університет, 2023. Вип. 1(22). С. 111-118.